

Мирон КАПРАЛЬ (Львів)

**ALBUM CIVIUM LEOPOLIENSIVM. REJESTRY PRZYJĘĆ
DO PRAWA MIEJSKIEGO WE LWOWIE, 1388–1783 / WYD.
ANDRZEJ JANECZEK. – POZNAŃ; WARSZAWA, 2005. –
T. I. – LXIII + 450 s.; T. II. – 291 s.
(EDYCJA ELEKTRONICZNA, PŁYTA CD)**

З падінням залізної завіси комуністичної ідеології, розпадом соціалістичної системи та Варшавського блоку наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. відновилося зацікавлення польськими дослідниками історією Львова та Галичини загалом. Чи не кожного року з'являлися їхні публікації з різних ділянок історії Львова, особливо з давньої історії. Інтенсивно провадяться дослідження з бібліографії, урбаністики, історіографії, мистецтвознавства, соціальної та економічної історії¹. Анджей Янечек, заступник директора Інституту археології та етнології Польської академії наук, — один з небагатьох польських істориків, що віддавна та систематично працюють над тематикою українсько-польського пограниччя в часи Середньовіччя та Нового часу, зокрема історією Львова². Тому вихід друком двотомного видання “Album

¹ Назву тільки деякі найважливіші монографічні позиції: *Szolginia W.* Historiografia architektury i urbanistyki dawnego Lwowa. – Warszawa, 1989; *Budzyński Z.* Bibliografia dziejów Rusi Czerwonej, 1340–1772. – Rzeszów, 1990. – Т. 1 (єдиний том); *Czerner O.* Lwów na dawniej rycinie i planie. – Wrocław, 1997; *Ostrowski J. K.* Lwów: dzieje i sztuka. – Kraków, 1997. Утім, узагальнююче дослідження Лешека Подгородецького про Львів (*Podhorodecki L.* Dzieje Lwowa. – Warszawa, 1993) випало цілком із цього переліку через свою нефаховість, див.: *Капраль М.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (Соціально-правові взаємини). – Львів, 2003. – С. 36–38.

² Ось неповний перелік його праць: *Janeczek A.* Polska ekspansja osadnicza w ziemi lwowskiej w XIV–XVI w. // *Przegląd Historyczny.* – Warszawa, 1978. – Т. 69. – З. 4. – С. 597–622; *idem.* Excerptis schismaticis. Upośledzenie Rusinów w przywilejach prawa niemieckiego Władysława Jagiełły // *ibidem.* – 1984. – Т. LXXV. – З. 3. – С. 527–542; *idem.* Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w. – Wrocław etc., 1991; *idem.* Studia nad początkami Lwowa. Bilans osiągnięć i potrzeb badawczych // *Rocznik Lwowski.* 1993–1994. – Warszawa, 1994. – С. 7–36; *idem.* Ulice etniczne w miastach Rusi Czerwonej w XIV–XVI wieku // *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej.* – Warszawa, 1999. – № 1/2. – С. 131–145; *idem.* Ząb kniazia Lwa. W kwestii wiarygodności przemyskiego przywileju wójtowskiego // *Civitas et villa.* Miasto i wieś w średniowiecznej Europie Środkowej. – Wrocław; Praha, 2002. – С. 177–189.

civium Leopoliensium” не був несподіванкою для львівських істориків, які про цю джерелознавчу роботу Анджея Янечека знали ще з кінця 90-х років XX ст.

Видавець здійснив велику копітку археографічну працю, готуючи до друку *in extenso* (докладно, повністю) реєстри прийняття міського права, почавши від 1388 р. і закінчуючи 1783 р. Розпочинаються записи відокремленою запискою про вступ до міського права Львова Петра Губера у 1388 р., що було внесено в першу збережену міську раецько-лавничу книгу Львова (Т. I. – S. 1). Надалі Анджей Янечек використовував записи про прийняття міського права з 10 фінансових чи рахункових книг Львова, які й тепер зберігаються у львівському архіві (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Дані однієї фінансової книги за 1427–1457 рр., котра була втрачена у XIX ст., видавець реконструював за відомим кодексом Яна Алембека, публікаціями Дениса Зубрицького, Кароля Бадецького (Т. I. – S. 28–30). Також окремо за ці роки він опублікував мандат короля Владислава III до райців Львова з 1436 р., щоб вони прийняли до міського права луцьких вірмен Сенька Качика та Мелешка. Джерельні дані останньої книги за 1750–1783 рр. мають обмежену джерелознавчу вартість, бо включають тільки імена, прізвища та спеціальності новоприйнятих міщан Львова, без зазначення походження, місця проживання, подання листів про народження та інших важливих інформацій, як у випадку з попередніми записками про прийняття до міського права. Обриваються записи 1783 р., хоча відомо, що магдебурзьке право у Львові було скасовано в 1786 р. (видавець на зворотному аркуші титулу помилково пише про 1787 р. як рік “ліквідації тодішніх форм міської автономії Львова”) і такі книги велися і надалі, однак вони зберігаються тепер у приватних руках і фактично недоступні науковцям. Через втрати та з інших причин відсутні є реєстри за кілька десятиліть чи не в кожному столітті (1389–1404, 1427–1460, 1605–1626, 1728–1749).

Загалом видання містить 5788 нумерованих видавцем записок чи згадок про прийняття міського права у Львові протягом понад чотирьох століть. На жаль, дослідник нумерував тільки окремі записи в книгах, йдучи сліпо за джерелами, не враховуючи в нумерації факти групових (по 2–3 та більше) осіб, котрі приймали одночасно міське право. Таких записів було багато, особливо у XVII–XVIII ст., коли масово вступали в міське право ремісники за рекомендацією своїх цехмістрів. Рецензент в одній зі своїх публікацій також опрацював цей масив реєстрів прийняття міського права і провів підрахунок поосібно новоприйнятих, яких виявилось 6 тис. 647 осіб³. Багато це чи мало? З одного боку, “Album civium Leopoliensium” стане найбільшим банком даних львівської міської антропонімії, до якого можуть звертатися дослідники історії Львова для ідентифікації тієї чи іншої особи, що виринає в історичних джерелах. З другого боку, у сусідньому Кракові реєстри ново-

³ Капраль М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (Соціально-правові взаємини). – С. 364, табл. 20.

прийнятих міщан тільки за 1392–1611 рр. включають більше 16,5 тис. осіб⁴, отже, чи не втричі більше за значно коротший термін, хоча населення обох міст було приблизно на тому ж самому рівні чисельності у пізньому середньовіччі та у ранньомодерний період.

Додам до цього, що у підготованому мною до друку довідковому виданні “Міські урядники давнього Львова: списки”, яке включає ті ж самі хронологічні рамки, містяться записи про більш ніж 1,5 тис. осіб. Таким чином, вимальовується неможлива та абсурдна ситуація, коли на чотирьох новоприйнятих львівських міщан припадав один урядник. Видавець здогадується, що існували також записки про прийняття міського права, які не вносилися у фінансові книги, а нотувалися у хронологічному порядку в судово-адміністративних книгах міської ради. Анджей Янечек навіть вибірково в “Aneksi” включив кілька таких записів за 1607 та 1617 рр. (Т. I. – S. 446). Набагато більше аналогічних записів про вступ до міського права у раецьких книгах зустрічається у другій половині XVII – XVIII ст. Очевидно, що врахування цих записів могло б скоригувати висновки, які були чи будуть базовані тільки на опублікованих Анджеєм Янечеком реєстрах про прийняття міського права Львова.

Питання повноти та вірогідності публікованих записів про прийняття міського права видавцем не ставиться. Для вирішення цього питання слід було переглянути великий масив львівських джерел, що дослідникові з Варшави, очевидно, було не до снаги. У рецензії хочу тільки засигналізувати власні підходи до проблеми вірогідності реєстрів на прикладі цеху львівських шевців, у діловодстві якого відклалися фінансові книги з останньої третини XVII – першої третини XVIII ст.⁵ У цехових книгах зафіксовано за період з 1665 по 1732 рр. інформацію про більш ніж 600 шевців, котрі вступали в цех, а отже, теоретично мали приймати міське право. Тоді як в опублікованих Анджеєм Янечеком джерелах згадується за цей же період (за винятком 1728–1732 рр.) тільки про 265 шевців. Отже, за попередніми даними, які корелюються з іншими джерелами, більша частина львівських шевців, які вступили до шевського цеху в останній третині XVII – першій третині XVIII ст., не потрапили в реєстри прийнять міського права.

У виданні власне джерельним записам передує вступна частина, котра складається із загальної характеристики прийнять міського права у європейській історії та конкретно на львівському прикладі. Далі Анджей Янечек деталізовано описує згадані фінансові книги Львова, що стали підставою рецензованого видання (повторюючи майже дослівно опис Кароля Бадецького з його видання “Archiwum Akt Dawnych Miasta Lwowa”, томи 3–4, 1935–1936),

⁴ Підраховано у рецензії Фелікса Кірика: *Kiryk F.* [Rec. na: Album civium Leopoliensium / Wyd. Andrzej Janeczek. – Poznań; Warszawa, 2005. – Т. 1–2] // *Kwartalnik Historyczny.* – Warszawa, 2006. – R. 113. – Z. 3. – S. 89.

⁵ Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаніка. – Ф. 5: Оссолінських. – Спр. 428–431; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. – Rps. 427.

обумовлене археографічні правила видання. Завершує розлогу вступну частину опис засад створення покажчиків імен та географічних назв. Автор у вступній частині справді з'ясував генезу постанови реєстрів міського права у регіоні поширення самоврядного міського права від Англії та Ірландії до країн Центральної Європи “на північ від Альп”, де панували зразки міської урбанізації за засадами німецького (магдебурзького) права (Т. I. – S. VIII). Чи не половину тексту цієї частини передмови містять бібліографічні покликання на літературу предмета, більшість з якої, на жаль, недоступна в наших книгозбірнях. Цінність цих історико-бібліографічних нотаток Анджея Янечека у тому, що він подає ширше історичне тло розвитку міських структур всього регіону поширення магдебурзького права.

Незважаючи на такий розбудований науковий апарат видання, все ж дослідникові історії Львова бракуватиме багатьох необхідних інформацій. Як вже зазначив попередній рецензент Фелікс Кірик, у вступі майже немає порівняльних даних про інші міста Польщі та України (у термінології польського дослідника “miast Rusi Czerwonej, Wołynia i Podola”)⁶. А найголовніше, опубліковані документи не проаналізовано з історико-джерелознавчого боку. Анджеєм Янечек покликається на відому статтю Алекси Гілевича, написану ще в міжвоєнний період⁷, але на сьогодні інтерпретація цим дослідником багатьох положень реєстрів викликає певні сумніви й потребує уточнення. Автор у “львівській частині” вступу детально описує відому в літературі та багато разів дискутовану ситуацію про генезу магдебурзького права у Львові (Т. I. – S. XVI–XVII), однак не подає конкретного аналізу засад прийняття міського права у Львові, розгляду професійного, конфесійного, етнічного складу населення, міграційних потоків та інших питань, котрі можна з'ясувати на підставі вивчення публікованого джерельного матеріалу. Цілковитим мовчанням обходить видавець доробок українських вчених, які працювали та працюють надалі над львівськими реєстрами прийняття міського права⁸.

Другий том праці становлять ретельно укладені покажчики імен та географічних назв. Дослідникам дуже зручно ними користуватися, оскільки вони добре розбудовані. Кожне іменне гасло складається в такому порядку:

⁶ *Kiryk F.* [Rec. na: *Album civium Leopoliensium...*] – S. 88–89.

⁷ *Gilewicz A.* *Przyjęcia do prawa miejskiego we Lwowie w latach 1405–1604 // Studia z historii społecznej i gospodarczej, poświęcone prof. Fr. Bujakowi.* – Lwów, 1931. – S. 375–414.

⁸ Назву тільки деякі з праць: *Кісь Я.* Промисловість Львова в період феодалізму (XIII–XIX ст.). – Львів, 1968; *Шиян Р.* Купці-шотландці в містах Руського воєводства у XVI–XVII століттях // *Вісник Львівського університету. Серія історична.* – Львів, 1998. – Вип. 33. – С. 50–55; *Капраль М.* Демографія Львова XV – першої половини XVI ст. // *Львів. Історичні нариси / Упор. Я. Ісаєвич, Ф. Стеблій, М. Литвин.* – Львів, 1996. – С. 67–81; *його ж.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (Соціально-правові взаємини). – Львів, 2003; *Заяць О.* Умови та процес прийняття до міського права у Львові у 1501–1571 pp. // *Rocznik Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów.* – Lublin, 2003. – T.1. – S. 124–134.

назва особи (прізвище, ім'я, етнонім, спеціальність чи уряд, територіальне походження); побічні варіанти написання прізвища; крайні дати згадки про особу в реєстрах; імена родичів та споріднених осіб; номер або номери відповідних записок (Т. I. – S. LI; Т. II. – S. 9). У більшості записок мова латинська, тільки у незначній кількості реєстрів мова німецька. Для уникнення помилок при перекладі та для наукової коректності у покажчиках мова імен, професій, етнічних назв дублює мову оригінальних записок.

Трохи інші засади застосував Анджей Янечек для передачі прізвищ новоприйнятих громадян міста та щодо географічних назв. У покажчиках вони змодернізовані відповідно до граматичних правил сучасної польської чи німецької мови, впроваджуючи відсутні в джерелах “носові та кресковані” польські літери та німецькі “умляути” (наприклад: “Kuźmic”, “Majduszewic”, “Majowski”, “Kürschner”, “Scholz Wolfowic”, котрі в реєстрах записані як “Kuzmicz”, “Mayduszewic”, “Maiowski”, “Kursner”, “Szolc Wolphowicz”). Для зручнішого пошуку видавець також подав у відсиланнях у покажчиках ці оригінальні варіанти власних назв, хоча у гаслах вони не завжди фіксувалися. Виходячи з запропонованих видавцем засад, можна було й українські та вірменські прізвища та імена львівських міщан модернізувати сучасною українською чи вірменською мовою, поряд подаючи оригінальні записи латинською мовою.

А загалом широко розбудований іменний покажчик дає змогу дослідникам реконструювати склад родин львівських міщан, адже видавець включав у гасла всі родинні пов'язання, котрі виступають у реєстрах прийнять міського права. Додатковою зручністю для істориків є хронологічна вказівка при кожному прізвищі міщанина, коли він приймав міське право або поручався за інших новоприйнятих міщан.

Очевидно, багато втратив часу та багато зусиль доклав видавець до ідентифікації географічних назв, які виступають у джерелах часто у важковпізнаваній латинізованій або германізованій формі. Особливо це зауваження стосується назв іноземних міст, які рідко трапляються у наших джерелах, та сіл у чужих місцевостях. Наприклад, “Aperiasch, Eperies” – це Пряшів, а “Caschowia, Cassza” – словацьке місто Кошице. В останньому випадку видавець розрізняє також село Кошице у Краківському воєводстві. Для докладнішої ідентифікації села та міста з подібною чи тотожною назвою (Нове місто, Нове село тощо) Анджей Янечек вказує на тодішній адміністративний поділ на воєводства та повіти. Втім, частину географічних назв видавець не зміг безсумнівно ідентифікувати, залишивши в тексті знаки питання для майбутніх дослідників. Без огляду на це, колосальна праця видавця з ідентифікації кількох тисяч географічних назв у будь-якому випадку заслуговує на вдячність та повагу істориків Львова.

Новинкою джерельного видання стала електронна версія книжки на CD, доданому до кожної книжкової версії. За задумом видавця, саме електронний варіант мав замінити читачеві систематичний предметно-тематичний покажчик до видання. На жаль, користування електронним варіантом книжки

в Україні виявилось неможливим з огляду на незрозумілі технічні проблеми (судячи не тільки з власного досвіду, а й з невдалих спроб інших українських колег). У Польщі у згадуваній рецензії Фелікс Кірик закинув Анджею Янечку як суттєву ваду книжки відсутність предметно-тематичного покажчика. Можливо, рецензент з Кракова, як і дослідники в Україні, не зміг скористатись з електронного варіанта книжки?

У виданні є нечисленні фактичні помилки, які виникли здебільшого через фрагментарність записів про прийняття міського права та через слабку ознайомленість видавця з порівняльними даними з львівських судово-адміністративних та цехових книг. Так, у покажчику слід розрізняти: Миколая Шольца Вольфовича, лавника у 1611–1612 рр. (записка 3632), та Миколая Шольца, лавника у 1639–1647 рр. (записки 3715, 3758, 3766, 3789). Христофора Захновича, вірменського старшого у 1643 р. (записка 3764), слід вважати ідентичним з Христофором Аведиком Захновичем, вірменським старшим у 1661–1677 рр. (записки 3859, 3925, 3968, 3969, 3995, 4005). Також видавець поплутав записки, які стосувалися трьох людей з однаковим іменем та прізвищем, які жили у близький час: Станіслав Вільчек, львівський перекладач у 1592 р. та лавник у 1606–1608 рр. (записки 3046, 3282, 3288, 3343, 3598); Станіслав Вільчек, лавник у 1625–1637 рр. та райця у 1637–1659 рр. (записки 3644, 3694, 3736, 4070) та його син – Станіслав Вільчек, лавник у 1647–1660 рр. (3736, 3795, 3988, 3889). У покажчику видавець подав двох осіб з цим іменем та прізвищем, хибно вказуючи їхні посади та роки перебування на них.

Деякі варіанти написання прізвищ викликають певні застереження, наприклад німецького прибульця із Сілезії до Львова Христофора Нітше варто було б передати як “Nietsche”, а не “Nycz” (Т. II. – S. 153). Через це та сама особа у покажчику фігурує під двома гаслами: “Nietsche Christoforus de Lwówek (1662)” і “Nycz Christoforus, consul”.

Дев'ять шевців, які прийняли міське право Львова у 1718 р.: Мартин Козловський, Симон Огрізкевич, Людовік Маліцький, Христофор Зарембський, Альберт Вільчинський, Ян Пендзіховський, Мартин Гузік, Миколай Франкевич, Ян Моклан, фігурують як кравці (Т. I. – S. 380). Насправді помилка трапилася через неуважність міського писаря, який замість “sutores” написав “sartores”. Звірка із записами цехових книг шевського цеху Львова того часу неспростовно виявляє, що мова йшла у кожному конкретному випадку про шевців.

Без огляду на ці хиби та описки, які трапляються у рецензованій книзі, двотомний “Album civium Leopoliensium” є солідним, фахово підготованим джерельним та довідковим виданням, що слугуватиме історикам давнього Львова добрим посібником у щоденній архівній пошуковій роботі.